

ПРОСОПОГРАФІЧНИЙ МЕТОД У ДОСЛІДЖЕННЯХ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕЛІТ (НА МАТЕРІАЛАХ КОЗАЦЬКОЇ СТАРШИНИ ЛУБЕНСЬКОГО ПОЛКУ СЕРЕДИНИ XVII – ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVIII СТОЛІТТЯ)

Вступ. Застосування методу просопографії стало важливим напрямом в історичних дослідженнях, особливо у контексті вивчення еліт і соціальних груп. Зародившись у XIX ст., цей метод остаточно оформився як окрема дисципліна у XX ст. завдяки Лоренсу Стоуну, який визначив його як інструмент для вивчення кар'єрних траєкторій, соціальних зв'язків та економічної діяльності представників конкретних груп. У пропонованій статті проаналізовано застосування методу просопографії до вивчення козацької старшини Лубенського полку, а також розглянуто роль джерельної бази й історіографії в дослідженні регіональних еліт.

Методи. В основу дослідження покладено просопографічний метод, за допомогою якого створено анкету для аналізу кар'єрних траєкторій, соціальних зв'язків та економічної діяльності представників козацької старшини Лубенського полку. Також у дослідженні застосовано хронологічний підхід і принцип історизму під час аналізу історіографії та джерельної бази питання.

Результати. Унаслідок дослідження окреслено етапи становлення просопографічного методу в українській історіографії та зібрано корпус джерел, що сприяє вивченню козацької еліти Лубенського полку в її регіональному і загальнодержавному контекстах. У статті також запропоновано структуру анкети, що дає змогу виявити кар'єрні траєкторії, соціальні зв'язки, економічну активність і рівень політичного впливу представників полкової старшини.

Висновки. На основі аналізу історіографії, джерел і просопографічних анкет визначено можливості застосування просопографічного методу для дослідження регіональних еліт, зокрема старшини Лубенського полку в структурі Гетьманщини.

Ключові слова: Гетьманщина, козацька старшина, Лубенський полк, просопографія, еліта, історичні джерела, соціальні історія.

Вступ

Метод просопографії є продуктивним інструментом дослідження соціальних еліт, що зародився у XIX ст., а в XX ст. він остаточно оформився як окрема дисципліна. Просопографія – це метод історичного аналізу, що передбачає пошук, атрибуцію та аналіз біографічних відомостей про соціальні спільноти різного типу (класи, стани, соціо-професійні, релігійні, гендерні та інші групи) з метою повного відтворення минулого як історії людей. Термін *просопографія* походить від давньогрецького *πρόσωπον* – *особа* та *γράφω* – *пишу*. Спершу він був пов'язаний із риторичною фігурою *πρόσωπότης* ("просопопеї"), що передбачала уявне наділення неживих об'єктів або осіб мовленням для того, щоб поглянути з іншого боку на описувану подію чи історичну персону відсторонено, ніби говорячи від імені давно померлої особи, спираючись на її мотиви і погляди. Силу цієї фігури мови описав римський ритор Квінтіліан, вона ніби здатна "спускати богів з неба, викликати мертвих і давати голоси містам і державам" (*Institutio Oratoria* by Quintilian, 2002, p. 393). У сучасній історичній науці цей термін почали активно використовувати завдяки британському історіку Лоуренсу Стоуну, який у 1971 р. описав його як метод вивчення колективних біографій, за допомогою уніфікованих запитань "про народження і смерть, шлюб і родину, соціальне походження і успадковане економічне становище, місце проживання, освіту, розмір і джерело особистого багатства, рід занять, віросповідання, досвід роботи на посаді тощо" (Stone, 1971, p. 46). Утім, варто зауважити, що ще раніше термін використовували німецькі вчені Е. Клебс, Г. Дессау та П. фон Рохден, які у 1897 р. опублікували "*Prosopographia Imperii Romani*" (Лугувий, 2020, с. 7).

Л. Стоун визначив два основні напрями застосування цього методу: 1) аналіз політичних мереж і структур влади, 2) дослідження соціальної мобільності через

родинні та статусні зв'язки. Він також зауважив, що просопографію спершу використовували переважно в політичній історії, але поступово вона стала ключовим інструментом соціальної історії (Stone, 1971, p. 46–47). Щодо недоліків методу як засобу до пояснення історичних процесів, то Стоун наголошує: "просопографія не має всіх відповідей, але вона ідеально підходить для виявлення мережі

соціально-психологічних зв'язків, що об'єднують групу" (Stone, 1971, p. 66). Отже, просопографія – це метод історичного аналізу, що допомагає дослідникам розкривати колективні характеристики соціальних груп, їхні взаємозв'язки та вплив на історичні процеси.

Створення колективного портрету окремої спільноти ставить за мету розкрити особливості окремої групи, спільні та відмінні риси її представників, на основі обраних у дослідженні критеріїв. Просопографія концентрується на розкритті, через окремих персон, тенденцій розвитку суспільства загалом, відповідно, цю науку цікавить не видатна, а пересічна особистість. Водночас у просопографії існує дві основні школи: "елітистська", що обмежується визначеною кількістю особистостей і їхньою характеристикою, і "статистично-налаштована масова", яка концентрується на великих масах населення (Stone, 1971, p. 47–48). Нині існує потреба в обох підходах під час дослідження соціальної історії України ранньомодерного часу взагалі й Гетьманщини зокрема. У дослідженні соціальних еліт і зокрема козацької старшини, звісно, доречнішим буде використання напрацьованої "елітистської" школи. Власне, і сам Л. Стоун підтверджує, що просопографія найкраще діє у процесі дослідження невеликих груп населення, чітко обмеженого відтинку часу і з використанням широкого кола джерел, і, навпаки, "чим нижче опускається людина в соціальній системі, тим біднішою стає документація" (Stone, 1971, p. 58), але це не відкидає застосування статистичних

підрахунків для визначення загального контексту досліджуваного періоду. Перевагою методу просопографії є можливість створення колективних портретів окремої спільноти, спираючись на обрані дослідником параметри характеристики, такі як: походження, родинні зв'язки, статки, управлінська діяльність, донаторська діяльність тощо. Зазначений метод допомагає визначити портрет "типового" представника старшини, спираючись на узагальнені статистичні дані щодо кожного із підібраних параметрів, проте його недоліком і є якраз узагальнення, до якого вимушений вдаватися автор, для створення загального образу певної спільноти, випускаючи окремі деталі, нетипові явища для окремих представників старшини. Саме тому його варто поєднувати з біографічними колонками / додатками чи детальними розборами біографій окремих представників старшини, тоді таке дослідження буде повним і максимально системним.

У зарубіжній історіографії питання дослідження еліт посідало та посідає важливе місце. Власне, основні методологічні принципи використання цього підходу в дослідженні біографій відомих осіб були напрацьовані саме в західній науці. Першою її основною тематикою дослідження для західних істориків у цій сфері, як було вже згадано, стало дослідження історії Римської імперії і її військових формувань, оскільки відтоді збереглося багато історичних джерел, за якими можна було б встановити хронологію служби і життя римських військових і правителів. Прикладом збирання та структуризації біографічної інформації про військову еліту є робота С. Мелуона "Legio XX Valeria Victrix" (Malone, 2006) про історію XX римського легіону. Проте найближчими за структурою і тематикою до української старшини є праці польських дослідників, що висвітлюють історію урядників українських земель під владою Польщі, а саме енциклопедичні роботи А. Гасьоровського "Urzednicy wojewodztwa kijowskiego i czernichowskiego XV–XVIII wieku" (Gasiorowskii, 1987) і "Urzednicy wojewodztwa ruskiego XIV–XVIII wieku" (Gasiorowskii, 1987).

Актуальність теми. Проблематика дослідження старшинських спільнот Гетьманщини не нова як для дослідників XIX ст., так і для сучасних. Вона висвітлена в численних монографіях, а документи, що стосуються історії старшини, неодноразово досліджувалися й публікувалися. Біографії багатьох старшин детально описані, однак залишається проблема недостатнього застосування просопографічного методу у вивченні старшинської спільноти козацьких полків загалом, зокрема Лубенського, що ускладнює аналіз старшинської еліти як соціальної та політичної спільноти і її впливу на перебіг історії Гетьманщини. Просопографічний підхід до цих груп владної еліти Гетьманщини ще не застосовували, що дає змогу виявити соціальні зв'язки, кар'єрні траєкторії та економічну діяльність старшини, проте його використання у вивченні полкової та сотенної адміністрації залишається обмеженим.

Методи

З огляду на актуальність дослідження, задля досягнення поставлених завдань, у публікації було використано комплекс методів історичного аналізу, відібраних відповідно до специфіки теми. Принципи хронологічної послідовності, об'єктивності та системності використано для аналізу історіографії та джерельної бази, що допомогло всебічно охарактеризувати стан розроблення проблеми та виявити потенціал джерел для подальшого дослідження старшинської спільноти. Просопографічний метод, що став основою дослідження, дав змогу розробити уніфіковану анкету для фіксації біографічних даних

про старшину Лубенського полку, його застосування допоможе виявити соціальне походження, родинні зв'язки, визначити освіту, кар'єрні траєкторії та форми участі в адміністративному, політичному й суспільному житті Гетьманщини, розмір статків, донаторську та меценатську діяльність старшини. Потреба в застосуванні просопографічного методу для дослідження еліти Лубенського полку є нагальною, адже це сприятиме кращому розумінню старшинської еліти інших полків й, у перспективі, створенню цілісної картини еволюції та розвитку старшинської спільноти Гетьманщини.

Результати

Українська історіографія має не дуже великий дорожок, як у царині теорії просопографії, так і конкретно-історичних досліджень із застосуванням цього методу. Роботи, що стосуються методології просопографічних досліджень й аналізу окремих соціальних і професійних груп населення, представлені в працях українських науковців: О. Казакевич (2016), Н. Паславської (2012), О. Поповича (2011), Т. Чубіної (2009), О. Лугового (2020), В. Томазова (2006). Вони проливають світло на дослідження окремих груп населення України, спираючись на специфіку наявної джерельної бази й основні методологічні підходи до дослідження колективних біографій. Не можна не погодитися з підходом до аналізу козацької старшини Т. Чубіної, яка у своїй методологічній праці з просопографії козацької старшини наголошує на трьох основних чинниках, що впливають на формування особи: чинник часу ("дух епохи"), генетичний та сімейний чинники (Чубіна, 2009, с. 109–110). Проте варто окремо наголосити на їхній взаємопов'язаності і неможливості розгляду сімейного чинника старшинського роду окремо від чинника часу, оскільки власне близькість і переплетеність сімейних уз знатних козацьких родів і визначали соціальну взаємодію старшини, її середовище зростання, розвитку, подальші кар'єрні стратегії, погляди й політичну позицію (захист прав старшини).

У вітчизняних дослідженнях старшинської спільноти особливо важливими є праці перших дослідників XIX ст., які виходили із середовища козацької старшини, знатних родів Гетьманщини, і досліджували історію своїх родів, рідного краю і козацької держави; вони висвітлювали історію Гетьманщини загалом, охоплюючи як хід політичних подій, так й елементи біографій окремих представників старшини (Бантисш-Каменський, 1822; Маркевич, 1843), наводили публікації універсалів гетьманів, договорів з московською державою й інших документів (Бантисш-Каменський, 1858). Уже у другій половині XIX ст. починають з'являтися більш деталізовані праці, які, окрім загальної історії, детально описують особливості регіональної старшини Гетьманщини. Це, зокрема, праці дослідника О. Лазаревського з історії старшинських родів України (1876), про історію заселення Лубенщини (1896b), козацького періоду її історії (1896a). У XX ст. з'являється значна кількість візіонерських історичних праць, що вибудовують загальну концепцію національної історії і, зокрема висвітлюють історію Гетьманщини (Грушевський, 1922/1956; 1928/1957; 1931/1957, 1936/1958), об'ємні збірки біографій козацької старшини, у яких систематизовано і структуровано інформацію про представників найбільших старшинських родів (Модзалевський, 1908; 1910; 1912; 1914; Шурляков, 1996), краєзнавчі розвідки про Лубенщину (Милорадович, 1904), історію старшинських груп (Астряб, 1916, с. 71–83). Когорта перших українських істориків зробила значний внесок у накопичення джерел з історії козацьких полків, а також здійснила спробу аналізу й осмислення їхньої діяльності,

створення загальної концепції історії. Уже дослідники кінця ХХ–ХХІ ст. значно доповнили дані історичних праць попередників новими фактами і концепціями, структурували і розширили списки старшини і дані про їхній внесок в історію країни. До них належать автори бібліографічних покажчиків старшини з наявними біографіями і списками старшин (Кривошея, 2010; Кривошея, В., Кривошея І., & Кривошея, 2009; Заруба, 2011; Панашенко, 1997), праць про адміністративний устрій Гетьманщини і козацьку еліту як стан (Кривошея, 2008а; 2008b; Заруба, 2007), біографічні дослідження окремих представників старшини (Павленко, 2003; 2004; Пришляк, 2017). Значну методологічну базу в просопографічному дослідженні старшинських спільнот окремих полків, груп і періодів історії напрацювали науковці: В. Паламарчук – досліджував полковників часів Національно-визвольної війни й аналізував старшинську спільноту Ніжинського полку (2016а; 2016b), І. Кривошея – дослідження старшини Уманського (2012), Полтавського (2011) та інших полків, С. Токарев – дослідження Ніжинського полку (2016), С. Аброскін з колегами – дослідження Київського полку (2004) і А. Лаєвський – дослідження старшини Стародубського полку (2016). Ці дослідження демонструють детальний аналіз старшинської спільноти: основних родів, службового шляху та статків, участі у суспільному, економічному і політичному житті країни, їхнього внеску в культурне життя у вигляді освітніх ініціатив і пожертв на церкву тощо.

Що стосується біографій лубенської полкової старшини, то вперше описані вони були у згаданих працях О. Лазаревського. Ці напрацювання мають велику цінність у дослідженні полкової спільноти, але вони були переважно "очерками" історії Лубенського полку і регіону загалом, тому не завжди несли достатньо інформації. Детальніший аналіз біографій представників старшини Лубенського полку пропонують уже пізніші дослідження, які: описують біографії полковників побічно, зокрема Правобережний вектор політики лубенського полковника Гамалії, що виражався у протистоянні правобережному гетьману Павлу Тетері і у відносинах із гетьманом Дорошенком (Газін, 2007; Смолій, & Степанков, 2011), проводять аналіз певних постатей, на основі джерел, зокрема біографію Якова Марковича розкрито у праці О. Зінченко на основі його щоденника (2017). Окремо від інших варто відзначити історика І. Козюра, оскільки він першим створив просопографічний портрет полковників Лубенського полку у праці "Лубенські полковники: колективний портрет управлінських кадрів" (Козюра, 2016), його підходи до класифікації, аналізу і характеристики лубенських полковників значно вплинули на розвиток просопографічних досліджень регіону і, попри стислість праці, внесли значну кількість фактологічного матеріалу, напрямків для дослідження. Із неопублікованих на сьогодні праць, особливу цінність несе дослідження М. Астряба "Малоросійський Лубенський полк", у якому міститься важлива інформація про історію Лубенщини, Лубенського полку і його старшини, але цей рукопис ще очікує свого видання.

Загалом перші дослідження старшинської спільноти ХІХ ст. були або у формі загальних нарисів, у контексті загального історичного наративу, або у формі збірників біографій старшинських родів без чіткої дослідницької складової, щодо ХХ ст., то це був період історії мас: дослідження селянських рухів, робітничих виступів тощо, – еліта, за ідеологією марксизму, була спільнотою пригноблених, якій не варто приділяти багато уваги, хоча загальні праці з історії Гетьманщини в цей час виходили.

Просопографічний метод у дослідженні старшинської спільноти Гетьманщини набув широкого вжитку вже в час незалежності України, з'явилося широке коло просопографічних досліджень як теоретичних, щодо методології, так і практичних, із використанням просопографії. Найбільш широко метод просопографії представлений у дослідженнях С. Токарева Ніжинського полку і А. Лаєвського Стародубського полку, проте в них відсутній аналіз усіх груп старшини: сотенна, полкова, військові товариші, – а також наявні питання до обраних параметрів аналізу і їхнього застосування, але це детальніше буде описано далі під час опису просопографічної анкети.

Джерела дослідження. При просопографічному дослідженні козацької старшини як окремого полку, так і Гетьманщини загалом особливо важливим є аналіз джерел. На їхній основі можна проаналізувати: політичну діяльність старшини (участь у гетьманських радах, відносини з гетьманами, дипломатичні зв'язки), військовий аспект управління (бойові кампанії, оборону кордонів, стосунки з найманими військами, організацію військових підрозділів), економічний стан полку (структуру господарства, основні види промислів, податкову систему, взаємодію з містами та ремісничими цехами), соціальний склад спільноти (походження, мобільність у старшинському середовищі), адміністративне управління (місцеву владу, судочинство, збір податків, зв'язки з містами та селянством), родинні зв'язки (династичні шлюби, вплив через родичів на політичні процеси), земельні володіння (структуру власності, використання земель, доходи від промислів і торгівлі, конфлікти щодо маєтностей), благодійну діяльність (заснування храмів, підтримку освітніх закладів, меценатство) тощо. Далі буде представлено основні групи джерел, ось їхня стисла характеристика за категоріями:

• **Писемні**, вони охоплюють архівні матеріали та публікації джерел. Джерела першої підгрупи стосуються Центрального державного історичного архіву міста Києва, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського й інших архівних установ. Це, зокрема, документи: Генеральної військової канцелярії, Першої і Другої Малоросійських колегій, сотенних канцелярій, Лубенської полкової канцелярії, суду тощо, – ці офіційні папери стосуються управлінської діяльності полковників (організація війська, укази, контроль порядку і суду), реєстрів (реєстри війська, переписи населення), судових справ (скарги на старшину і з боку старшини), майнових (надання власності, судові справи щодо власності), що допомагають виявити адміністративні, соціально-економічні та культурні аспекти життя Лубенського полку, що, зі свого боку, дає змогу детально вивчити організаційні й адміністративні питання полку. До другої підгрупи належать: публікації документів (універсалів українських гетьманів та лубенських полковників, полкової документації, документації церковних установ) і джерел особистого походження (щоденників, записок, віршів, приватних листів старшини, заповітів тощо), – вони містять розпорядження про надання маєтностей, захист володінь старшини й монастирів, накази про дії, статистичні підрахунки населення полку, а також дають змогу пролити світло на приватне життя і характер, статки і цінності старшини. Це такі публікації джерел: "Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687)" (2004), "Універсали Івана Мазепи (1687–1709)" 2 частини (2002; 2006), "Універсали Павла Полуботка (1722–1723)" (2008), а також джерела з праці Ю. Мицика "3 універсалів гетьманів і

полковників XVII ст." (2019), В. Пришляка "Записна книга Лубенського полку 1730 року" (2012); а також щоденники Михайла Ханенка (Лазаревський, 1884), Якова Марковича (Лазаревський, 1893), Петра Апостола (Лазаревський, 1895), упорядником яких є Олександр Лазаревський, духівниця Павла Мартоса з аналізом А. Попружної (2015), а також "3 документації Мгарського монастиря XVII–XVIII століть" Ю. Мицика (2020).

• **Зображальні** джерела, що передбачають: подаровані полковниками євангелія (Напрестольні Євангелії..., 2005, с. 23–24), ктиторські ікони (Леонтія Свічки із Ікони "Розп'яття" Й. Івановича (Розп'яття з портретом козака Леонтія Свічки, б. д.), портрети (Григорія Гамалії (Експозиція Національного художнього музею України, Ж-181), Максима Ілляшенка (Лазаревський, 1891), Леонтія Свічки (Стороженки, 1908, с. 19), Якова Марковича (Маркович, 1859), надгробки, церковні споруди, родинні герби і печатки. Представлені вони в джерелах з праці Г. Лукомського та В. Модзалевського "Малоросійський гербовник" (1993), численних дослідженнях історичних портретів і матеріальних джерел. Зазначена група джерел допомагає краще розкрити суспільний внесок полковників, охарактеризувати їхні статки і походження.

Наявна джерельна база дає змогу створити детальні історичні портрети Лубенської старшини, розкрити її управлінський стиль, особисте життя та риси характеру, а також охарактеризувати життя полку загалом і вплив на нього старшини. Проте недоліком сучасного стану розроблення проблеми є недостатнє залучення іноземних джерел (Польщі, Литви та ін.).

Анкета просопографічного аналізу. У процесі дослідження козацької старшини Лубенського полку, надзвичайно важливим є використання просопографічної анкети, для збору даних щодо кожної окремої особистості, що потім оброблятимуться за допомогою статистичних методик. Параметри характеристики старшинської спільноти окремих полків уже були окреслені в працях згаданих раніше дослідників, варто згадати найдетальніші з них. Дослідження Ніжинського полку С. Токарева пропонує власні параметри характеристики козацької старшини: походження козацької старшини, військова та дипломатична діяльність, громадсько-політична та благодійницька діяльність, землеволодіння (Токарев, 2016, с. 2); дослідник же Стародубського полку А. Лаєвський характеризує старшину за: походженням та історичними долями, землеволодінням, участю у суспільно-політичному житті, військовою службою, культурно-просвітницькою та меценатською діяльністю (Лаєвський, 2016, с. 2). У зазначених працях виконано доволі детальний аналіз контексту епохи й особливостей полкової організації в загальнодержавному контексті. Вони здійснюють неоціненний внесок у дослідження козацької еліти Гетьманщини, але часом занадто фрагментарно ставлять питання, що робить аналіз окремих аспектів доволі загальним, наприклад, військова і дипломатична діяльність об'єднана в один пункт, хоча вона має зовсім різну специфіку і необхідні навички: це є доволі доречним в умовах загальної характеристики полкової старшини, але тоді виникає питання відсутності аналізу адміністративної і судової діяльності в цьому пункті характеристики; інформацію подано у формі послідовного викладу подій історії полку, а не аналізу старшинської спільноти, зокрема окремих її груп (полкова, сотенна, значкові і бунчужкові товариші). Саме тому для аналізу старшинської спільноти Лубенського полку мають бути розроблені нові "запитання", звісно, урахувавши всі недоліки і здобутки попередніх праць, для детальнішої характеристики.

На основі наявних у нас даних, ми ставимо до кожної особи запитання, за якими маємо визначити: яку інформацію ми можемо дізнатися у процесі аналізу кожної історичної постаті з обраного переліку на основі того, які є спільні заняття і характеристики обраної групи. Після цього ми створюємо список "запитань", які будуть спільними для всієї групи. До таких запитань належать, наприклад, ПІБ (прізвище ім'я по батькові особи), роки життя, місце народження, процес служби, статки особи тощо. Важливим є те, щоб ці запитання були призначені для характеристики загальних понять, що стосуються більшості членів спільноти: кількість дітей, статків, характер служби тощо – і не концентрувалися на другорядних деталях (напр., особистих якостях), – адже перед нами поставлено завдання характеристики не окремої особистості, а цілої спільноти, що передбачає певне узагальнення і погляд на спільне, радше чим характеристику локальних особливостей кожної окремої людини, друге – переважно використовується у біографічних дослідженнях.

Раніше нами було проведено дослідження "Просопографічний портрет полковників Лубенського полку середини XVII – кінця XVIII століть", на основі таких параметрів: соціальне походження, освіта і кар'єрний шлях до посідання уряду, характеристика управління, кар'єрний шлях після посідання уряду, родичі, нащадки, сімейні зв'язки, статки, донаторська і харитативна діяльність. Дослідження продемонструвало основні характеристики цієї спільноти як очільників полку, але залишило білі плями в питанні характеристики полкової, сотенної старшини, значкових і бунчужкових товаришів, які теж відіграли важливу участь у формуванні і розвитку полку. Тому, спираючись на методологічні підходи попередніх робіт, а також досвід власного дослідження, далі пропонуємо анкету просопографічного аналізу старшинської спільноти Лубенського полку, що буде використана для дослідження всіх згаданих груп:

№ п/п

ПІБ. Прізвище, ім'я і по-батькові особи дали.

Біографічна довідка. Коротка інформація про роки життя, освіту і уряди старшини, для кращої навігації.

Соціальне походження. У цьому пункті буде окреслено основні групи, з яких походила старшина: селянство, рядове козацтво, міщани, священники, козацька старшина і шляхта. Буде проаналізовано співвідношення кількості представників кожного стану у форматі: просте чи знатне походження. До знатного варто віднести шляхетське, родини священників і козацької старшини, а простого – селянства, міщанства і рядового козацтва. Зазначена статистична оцінка, звісно, матиме як свої переваги: покаже соціальне походження козацької старшини у кожній групі (полкового рівня, сотенного і "неурядових" значкових і бунчужкових товаришів), а також продемонструє зміну складу старшини з часом. Очікується, що на сотенному рівні буде більше вихідців із простолюду, а на полковому – знатного походження, також передбачається, що ситуація буде змінюватися з часом: у XVII ст. вихідців із простолюду, яких винесла на вершину історії революція Хмельницького буде більше, у XVIII ст. значна частина старшини вже закріплюється в своєму знатному середовищі і не допускати нових членів.

Сім'я та родинні зв'язки. У цьому пункті буде проведена характеристика старшинських родів, зокрема: визначені і статистично підраховані найбагатші роди за впливом і кількістю членів; роди, що мали найбільше шлюбних зв'язків з іншими; окреслені споріднені роди і явище кумівства як чинник просовування на посади. Також важливим елементом характеристики будуть нащадки:

підрховано середню кількість дітей у родині старшини і подальшу їхню долю (служба стопами батька чи інша сфера, збідніння і занепад роду чи розвиток і збагачення). Зазначений пункт допоможе визначити найвпливовіші роди і їхнє місце в житті Гетьманщини. Очікуємо, що найбільше впливових родів буде серед полкової старшини і бунчукового товариства як наближених до Гетьмана, але не виключено, що траплятимуться і випадки доволі заможних вихідців із сотенної старшини і значкового товариства, які "взяли під контроль" окремі сотні, розмістивши на всіх важливих посадах своїх нащадків.

Кар'єра та службова діяльність. Цей пункт є важливим для характеристики кар'єрного шляху старшини, зокрема: кар'єрних траєкторій (з яких посад, що давали можливість просування, починали службу; на які призначали за вислугою років; які перспективи взагалі мав полк для подальшого розвитку на генеральних посадах тощо), часу перебування на урядах (на одних уряди частіше змінювали керівників, інші дозволяли бути десятки років), політичної діяльності (дипломатичні місії, союзи і договори, які укладала старшина тощо), військової діяльності (участь у військових кампаніях, надані військові звання та заслуги старшини), адміністративної і судової діяльності (опис стилю управління, конкретні адміністративні та судові рішення, проведені реформи, видані універсали, а також судові функції, які здійснювалися на території полку). У цьому пункті особливу увагу варто звернути не так на окремих представників полку і їхні кар'єрні успіхи, хоча це теж важливий елемент характеристики, а на найбільш впливові роди і їхнє місце в загальній управлінській системі Гетьманщини; варті уваги їхні повноваження в уряді, адже, наприклад, посада полковника передбачала об'єднання законодавчої, виконавчої і судової гілок влади, що сприяло узурпації та зловживанню на посаді. Також важливо прослідкувати поступове втручання Московії в процеси управління та призначення на посади в Гетьманщині, що призвело у підсумку, до ліквідації автономії. Прогнозовані результати дослідження зазначеного аспекту життя старшини дають змогу наочно продемонструвати повноваження, функції та службовий шлях старшини. Очікується, що на початку існування Гетьманщини у XVII ст., через політичну нестабільність, "молодий" вік держави і поки що недосвідченість кадрів, урядовці будуть змінюватися частіше, а вже у XVIII ст. основні старшинські роди закріпляться і зміни будуть рідшими, хоча не варто відкидати індивідуальних особливостей окремих сотень, а також урядів бунчукових і значкових товаришів, на які під кінець XVIII ст. дедалі більше призначали вихідців із міщанства й інших станів, як на типову посаду за вислугу років, і більшу концентрацію урядів на канцелярській функції, діловодстві, ураховуючи, тим паче, ліквідацію Гетьманщини, під систему якої і були підлаштовані спочатку ці уряди.

Статки й господарська діяльність. Зазначений пункт міститиме інформацію про земельні володіння старшини: маєтки, села, хутори, промисли, кількість підданих тощо (буде підрховано і їхню середню кількість у полку та в кожному уряді і спільноті старшини – сотенній, полковій, військовому товариству (бунчуковому і значковому)), також у ньому буде проаналізовано майнові конфлікти між представниками старшини та старшини з народом. Окремо будуть проаналізовані наявні заповіти старшини і їхні розпорядження щодо спадку (скільки отримали їхні діти), а також доля їх володінь (нащадки продовжили наживати нові маєтності чи розтратили і занепали). Очікуваний результат аналізу цього пункту: покаже середній рівень заможності старшини, стратегію

управління маєтностями та способи їхнього набуття (за службу, купівля, спадкові чи насильно відчужені), відмінність у заможності полкової і сотенної старшини, адже полкова має більше зв'язків і влади, хоча скоригувати оцінку можуть заможні сотенні роди, яким удалося нажити значні статки й укріпитися в сотні.

Освіта. У цьому пункті буде оцінено загальний рівень освіченості старшини, залежно від періоду, описано навчальні заклади, у яких здобувала освіту старшина (найпопулярніша – Києво-Могилянська академія), наведено інформацію про їхніх наставників і вчителів, що впливали на їх погляди, успішність, знання мов і навички письма (особливо актуально для перших представників полкової старшини, які були вихідцями із простолюду). Очікуваний підсумок аналізу цього пункту покаже відмінності у рівні освіченості різних груп старшини залежно від періоду (XVII чи XVIII ст.) і статків, адже представники полкової старшини могли забезпечити, завдяки більшим статкам, кращу освіту своїм дітям у Європі і в духовній столиці – Києві, сотенна ж старшина – переважно, варто гадати, забезпечували освіту в місцевих школах при церквах.

Донаторство й меценатство. Тут буде описано всі випадки благодійності старшини: їхні внески в розвиток громад, будівництво церков, шкіл, лікарень або інших установ, будуть зазначені випадки, коли старшина фінансово підтримувала культурні або релігійні центри: розвиток освіти, пожертви церквам тощо. Зокрема, буде прослідковано: які посадовці (сотники, полковники та ін.) і родини робили найбільші внески (хоча часто це не корелюється, бо внески робили наприкінці життя, після декількох посад, але іноді це відбувалося на посадах в урядах і зазначено в універсалах), можна порівняти розмір внеску "прижиттєвого" сотника і полковника (який помер, перебуваючи на посаді в уряді і довго його займав), окреслити найпопулярніший характер пожертв (земля, коштовності, гроші і т. д.) і їх отримувача (церкви, школи, виробництва та ін.), а також їхній середній розмір. Очікувані результати допоможуть оцінити основні напрямки пожертв (очікується, що це буде церква, ураховуючи релігійну свідомість тогочасного суспільства), головних жертвodawців (роди, уряди), внесок козацької старшини в культурно-релігійне життя Гетьманщини, у розвиток освіти, науки й економіки регіону Лубенщини.

Загалом просопографічна анкета має надати широке уявлення про соціальне, фінансове, політичне і династичне становище старшини Лубенського полку, а підібрані параметри характеристики допоможуть краще охарактеризувати кожен окремий аспект життя козацької еліти: походження, родину, службу, статки, освіту і донаторську діяльність. Надавши відповіді на поставлені питання, можна буде не тільки охарактеризувати полк у загальній управлінській системі Гетьманщини, а й визначити зв'язки його старшини між собою і з аналогічними спільнотами інших полків, а також імперськими елітами й визначити їхній вплив. Зрозумілим є також, що акцент у дослідженні буде завжди більшим на військову й адміністративну діяльність управлінців, через специфіку наявних у нас джерел (документи Генеральної військової канцелярії, Малоросійських колегій, полкових судів тощо), але дослідження інших сфер життя старшини теж не має виходити із фокусу уваги, адже тільки так можна скласти комплексну картину про її становище.

Дискусія і висновки

Просопографія як метод дає змогу простежити особистісні й колективні характеристики представників козацької старшини, їхні соціальні зв'язки, кар'єрні траєкторії й економічну діяльність. Вагомий внесок у її розвиток

зробили вітчизняні й зарубіжні історики XIX–XXI ст., заклали основу для комплексного підходу до вивчення еліти ранньомодерного періоду. Подальші дослідження потребують удосконалення методології, розширення джерельної бази, зокрема шляхом залучення молододосліджених архівних матеріалів, а також цифрових технологій для систематизації даних. Це сприятиме глибшому розумінню ролі козацької старшини у формуванні політичної й соціальної структури Гетьманщини та її місця в загальноєвропейському контексті. На основі доступних джерел: архівних документів, реєстрів, літописів, тестаментів, універсалів і приватного листування, – можна реконструювати біографії представників козацької старшини, використовуючи створення анкет для їхнього аналізу, щоб визначити їхній вплив на політичне, військове й економічне життя Гетьманщини. Водночас комплексне вивчення старшини окремих полків потребує подальшого збору, аналізу та систематизації інформації, адже детальні просопографічні дослідження більшості козацьких полків наразі відсутні, а, оскільки Гетьманщина – це єдиний політичний організм, пов'язаний тісною мережею особистісних і майнових зв'язків представників різних полків, то це робить поки неможливим комплексний аналіз будь-якого полку, тому що він так чи інакше буде досліджений окремо від загальнодержавного контексту, а це, зі свого боку, ускладнює створення цілісної картини суспільного та політичного життя Гетьманщини загалом.

Список використаних джерел

- Аброскін, П., Кривошея, В., & Стасенко, О. (2004). *Київщина козацька: люди і долі*. Видавничий дім "Стилос".
- Астряб, М. (1916). *Войсковая и городская старшина в малороссийских полках в 1725 г.* (Т. 14). ТПУАК.
- Бантис-Каменський, Д. (1822). *История Малой России со времени присоединения оной къ Российскому государству при царе Алексее Михайловиче съ краткимъ обзорениемъ первобытнаго состоянія сего края* (Ч. 4, гл. 38). Тип. Семена Селивановскаго.
- Бантис-Каменський, Д. (1858). *Источники Малороссийской истории* (Ч. 1). Университетская типография.
- Розп'яття з портретом козака Леонтія Св'чки (б. д.). Полтавщина. Кін. XVII ст. Колекція Національного художнього музею України.
- Газін, В. (2007). *Гетьман Павло Тетеря: Соціально-політичний портрет*. Аксіома.
- Грушевський, М. (1956). *Історія України-Руси: Т. 8. Від Куруківщини до Кумейщини (1626–1638)*. Видавниче товариство "Книгоспілка". (Оригінал опубліковано 1922 р.).
- Грушевський, М. (1957). *Історія України-Руси: Т. 9, Ч. 1. Перша половина Хмельниччини. Роки 1650–1653*. Видавниче товариство "Книгоспілка". (Оригінал опубліковано 1928 р.).
- Грушевський, М. (1957). *Історія України-Руси: Т. 9, Ч. 2. Друга половина Хмельниччини. Роки 1654–1657 (закінчення)*. Видавниче товариство "Книгоспілка". (Оригінал опубліковано 1931 р.).
- Грушевський, М. (1958). *Історія України-Руси: Т. 10. Від смерті Хмельницького до Гадяцької угоди*. Видавниче товариство "Книгоспілка". (Оригінал опубліковано 1936 р.).
- Експозиція Національного художнього музею України, інвентарний номер Ж-181.
- Заруба, В. (2007). *Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорозького у 1648–1782 рр.* ПП "Ліра ЛТД".
- Заруба, В. (2011). *Козацька старшина Гетьманської України (1648–1782): персональний склад та родинні зв'язки*. ЛІРА.
- Зінченко, О. (2017). *"Домашній протокол" 1717–1767 рр. генерального підскарб'я Якова Марковича в контексті українського щоденника XVIII ст.* [Дис. канд. філол. наук, Національна академія наук України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка]. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinchenko_Olha/Domashnij_protokol_1717-1767_gg_heneralnoho_pidskarb'ia_Yakova_Markovycha_v_konteksti_ukrainskoho_sc.pdf?PHPSESSID=579fv3utf0do99vogcg59q88f5
- Казакевич, О. (2016). *Просопографія Київської Старої Громади (друга половина XIX століття). Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*, 3(11), 50–54.
- Козюра, І. (2016). *Лубенські полковники: колективний портрет управлінських кадрів. Регіональна політика: історичні витоки, законодавче регулювання, практична реалізація. Економічна думка*, 2(2), 133–137.
- Кривошея, В. (2008а). *Козацька еліта Гетьманщини*. ІПІЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України.
- Кривошея, В. (2008б). *Козацька еліта в національній революції середини XVII ст. (Гетьманат Юрія Хмельницького)*. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 39, 7–36.
- Кривошея, В. (2010). *Козацька старшина Гетьманщини*. Стилос.
- Кривошея, В., Кривошея І., & Кривошея О. (2009). *Неурядова старшина Гетьманщини*. Стилос.
- Кривошея, І. (2011). *Неурядова старшина Полтавського полку в другій половині XVII – першій третині XVIII ст.* *Гілея*, 52, 216–235.
- Кривошея, І. (2012). *Джерела до історії та генеалогії шляхти Правобережної України: список родів, внесених до родовідної книги Київської губернії по Уманському повіту кінця XVIII – першої третини XIX ст. (літера С)*. *Генеалогічні записки*, 10, 36–44.
- Лаєвський, А. (2016). *Козацька старшина Стародубського полку у другій половині XVII–XVIII ст.* [Дис. канд. іст. наук, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка]. https://uacademic.info/ua/document/0417U002362#google_vignette
- Лазаревський, О. (1876). *Очерки малороссийских фамилий. Материалы для истории общества в XVII и XVIII веках*. Тип. Грачева и К.
- Лазаревський, О. (Ред.) (1884). *Дневник генерального хорунжего Николая Ханенка (1727–1753). Киевская старина* (прилож. к журн.). Т. 10. Лазаревський, О. (1891). Максим Илляшенко, полковник лубенский: 1667–1687 гг. *Київська старовина*, 1.
- Лазаревський, О. (Ред.). (1893). *Дневник Якова Марковича (1717–1767 гг.). Киевская старина*. Ч. I (1717–1725 гг.).
- Лазаревський, О. (Ред.). (1895). *Дневник Петра Даниловича Апостола (май 1725 г. – май 1727 г.). Киевская старина*. Т. 50(7/8), отд. 2, 100–155.
- Лазаревський, О. (1896а). *Исторические очерки Полтавской Лубенщины XVII и XVIII вв. Чтения в историческом обществе Нестора Лепетисца*, 2. Типография Корчак-Новицкого.
- Лазаревський, О. (1896б). *Лубенщина и князя Вишневецкие (1590–1648 гг.)*. Типография Корчак-Новицкого.
- Луговий, О. (2020). *Просопографія в історичному дослідженні*. Одеський національний університет ім. І. М. Мечникова.
- Лукомський, Г., & Модзалевський, В. (1993). *Малоросійський гербовник*. Видавництво "Либідь" при Київському університеті.
- Маркевич, М. (1843). *История Малороссии*. Тип. Августа Семена.
- Маркович, О. (Ред.). (1859). *Щоденні записки Малоросійського підскарб'я генерального Якова Марковича: Ч. 1. Портрети Якова Марковича (1696–1770) та його тітки – Анастасії Скоропадської (1667–1729)*. Друкарня В. Гот'є.
- Милорадович, В. (1904). *Степова Лубенщина. Київська старовина*, 36–73.
- Мицик, Ю. (2019). *3 універсалів гетьманів і полковників XVII ст. Київські історичні студії*, 1, 79–85.
- Мицик, Ю. (2020). *3 документації Мгарського монастиря XVII–XVIII століть (Лубни, Лохвиця, Снітин). Український археографічний щорічник*, 23–24, 587–609.
- Модзалевський, В. (1908). *Малоросійський Родословник*. Т. 1: А–Д. Тип. Т-ва Г. Л. Фронцкевича и К.
- Модзалевський, В. (1910). *Малоросійський Родословник*. Т. 2: Е–К. Тип. Т-ва Г. Л. Фронцкевича и К.
- Модзалевський, В. (1912). *Малоросійський Родословник*. Т. 3: Л–О. Типо-літографія "С. В. Кульженко".
- Модзалевський, В. (1914). *Малоросійський Родословник*. Т. 4: П–С. Типо-літографія "С. В. Кульженко".
- Напрестольні Євангелії XVI–XVIII століть у зібранні Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника. (2005). Видавництво "КВІЦ".
- Павленко, С. (2003). *Іван Мазепа*. Видавничий дім "Альтернативи".
- Павленко, С. (2004). *Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники*. Видавничий дім "КМ Академія".
- Паламарчук, В. (2016б). *Просопографічний портрет полковників Війська Запорозького часів Національно-визвольної війни середини XVII ст.: джерелознавчий аспект*. *Полілог*, 3, 39–44.
- Паламарчук, В. (2016а). *Полковники Ніжинського полку часів Національно-визвольної війни середини XVII ст.: просопографічний портрет*. *Українське порто-франко*, 3, 17–23.
- Панашенко, В. (1997). *Полкове управління в Україні (середина XVII – XVIII ст.)*. Ін-т історії України НАН України.
- Паславський, Н. (2012). *Просопографія львівського міщанства першої половини XVI ст. (на прикладі кравецьких родин руського походження)*. *Генеалогічні записки*, 10, 5–21.
- Попович, О. (2011). *Просопографія як метод дослідження культури сліпих козарів*. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія*, 2, 101–113.
- Попружна, А. (2015). *Неопублікована духовниця П. Мартоса середини XVIII ст. з колекції О. Лазаревського*. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*, 1, 147–150.
- Пришляк, В. (2012). *Записна книга лубенського полку 1730 року. Український археографічний щорічник*, 16, 694–700.
- Пришляк, В. (2017). *Миргородський полковник Павло Апостол (1727–1736). Україна в Центральній-Східній Європі*, 17, 205–224.
- Смолий, В., & Степанков, В. (2011). *Петро Дорошенко: Політичний портрет*. Темпора.

Стороженки: фамильный архив (1908). (Т. 6, 19). Stanford University Libraries. ark:/13960/s26pk195mpr.

Токарев, С. (2016). *Козацька старшина Ніжинського полку у другій половині XVII–XVIII ст.* [Автореф. дис. канд. іст. наук]. Чернігівський національний педагогічний ун-т ім. Т. Г. Шевченка.

Томазов, В. (2006). *Генеалогія козацько-старшинських родів: історіографія та джерела (друга половина XVII – початок XX ст.)*. Вид. дім "Стилос".

Універсали Івана Мазепи (1687–1709). (2002). (І. Бутич, Упоряд.). Ч. І. Центральний державний історичний архів України. Київ, Україна.

Універсали Івана Мазепи (1687–1709). (2006). (І. Бутич, В. Ринсевич, Упоряд.). Ч. II. Центральний державний історичний архів України. Київ, Україна.

Універсали Павла Полуботка (1722–1723). (2008). (В. Ринсевич, Упоряд.). Центральний державний історичний архів України. Київ, Україна.

Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687) (2004). (І. Бутич, В. Ринсевич, & І. Тесленко, Упоряд.). Центральний державний історичний архів України. Київ, Україна.

Чубіна, Т. (2009). Просопографія як метод дослідження козацько-старшинських родів. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, 26, 109–110.

Шурляков, С. (Упоряд.). (1996). *Модзалевський, В. Малоросійський родословник* (Т. 5. Вип. 1), Інститут рукопису НБУ ім. В. І. Вернадського. Київ, Україна.

Gasiorowski, A. (Ed.). (1987). *Urzednicy wojewodztwa ruskiego XIV–XVIII wieku* (T. III). Wydawnictwo Polska Akademia Nauk.

Gasiorowski, A. (Ed.). (2002). *Urzednicy wojewodztwa kijowskiego i czernichowskiego XV–XVIII wieku* (T. III). Biblioteka Kornika.

Malone, S. (2006). *Legio XX Valeria Victrix: Prosopography, archaeology and history*. BAR Publishing

Quintilian. (2002). *The Orator's Education* (Vol. IV, Books 9–10, D. A. Russell, Edited and trans.). Harvard University Press,

Stone, L. (1971). Prosopography. *Historical Studies Today*, 100, 1.

References

Abroskin, P., Kryvosheia, V., & Stasenko, O. (2004). *Kyiv Cossack region: people and destinies*. Stylos Publishing House [in Ukrainian].

Astriab, M. (1916). *Military and city officers in Little Russia regiments in 1725* (Vol. 14). TPUAK [in Russian].

Bantysh-Kamenskiy, D. (1822). *History of Little Russia since its accession to the Russian state under Tsar Alexei Mikhailovich with a brief review of the primitive state of this region* (Part 4, Chap. 38). Type. Semyon Selivanovsky [in Russian].

Bantysh-Kamenskiy, D. (1858). *Istochniki Malorossiyskoi istorii* (Part 1). Univ. Type [in Russian].

Chubina, T. (2009) Prosopography as a method of researching Cossack and yeoman families. *Scientific works of the Faculty of History of Zaporizhzhia National University*, 26, 109–110 [in Ukrainian].

Exposition of the National Art Museum of Ukraine, inventory number Zh-181 [in Ukrainian].

Gasiorowski, A. (Ed.). (1987). *Urzednicy wojewodztwa ruskiego XIV–XVIII wieku* (T. III). Wydawnictwo Polska Akademia Nauk.

Gasiorowski, A. (Ed.). (2002). *Urzednicy wojewodztwa kijowskiego i czernichowskiego XV–XVIII wieku* (T. III). Biblioteka Kornika.

Gazin, V. (2007) *Hetman Pavlo Teteria: A socio-political portrait*. Axiom [in Ukrainian].

Hrushevskiy, M. (1956). *History of Ukraine-Rus': Vol. 8. From Kurukivka to Kumeiky (1626–1638)*. Publishing Society "Knyhospilka". (Originally published 1922) [in Ukrainian].

Hrushevskiy, M. (1957). *History of Ukraine-Rus': Vol. 9, Part 1. The first half of the Khmelnytsky era. Years 1650–1653*. Publishing Society "Knyhospilka". (Originally published 1928) [in Ukrainian].

Hrushevskiy, M. (1957). *History of Ukraine-Rus': Vol. 9, Part 2. The second half of the Khmelnytsky era. Years 1654–1657 (conclusion)*. Publishing Society "Knyhospilka". (Originally published 1931) [in Ukrainian].

Hrushevskiy, M. (1958). *History of Ukraine-Rus': Vol. 10. From the death of Khmelnytsky to the Hadiach Agreement*. Publishing Society "Knyhospilka". (Originally published 1936) [in Ukrainian].

Kazakevych, O. (2016). Prosopography of the Kyiv Old Community (the second half of the nineteenth century). Topical issues of social sciences and history of medicine. *Joint Ukrainian-Romanian scientific journal*, 3(11), 50–54 [in Ukrainian].

Koziura, I. (2016). Lubny Colonels: a collective portrait of managerial personnel. Regional policy: historical origins, legislative regulation, practical implementation. *Economic thought*, 2(2), 133–137 [in Ukrainian].

Kryvosheia, I. (2011). Non-governmental officers of the Poltava Regiment in the second half of the XVII – first third of the XVIII century. *Gileia*, 52, 216–235 [in Ukrainian].

Kryvosheia, V. (2008a). *Cossack elite of the Hetmanate*. I.F. Kuras Institute of Pedagogical and Ethnological Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

Kryvosheia, I. (2012). Sources for the history and genealogy of the gentry of Right-Bank Ukraine: a list of families included in the genealogical book of the Kyiv province in Uman district in the late eighteenth - first third of the nineteenth century (letter C). *Genealogical notes*, 10, 36–44 [in Ukrainian].

Kryvosheia, V. (2008b). Cossack elite in the national revolution of the mid-seventeenth century (Hetmanate of Yuriy Khmelnytskyi). *Scientific Notes [Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine]*, 39, 7–36 [in Ukrainian].

Kryvosheia, V. (2010). *Cossack officers of the Hetmanate*. Stylos [in Ukrainian].

Kryvosheia, V., Kryvosheia, I., & Kryvosheia, O. (2009). Non-governmental officers of the Hetmanate. Stylos [in Ukrainian].

Laeviskyi, A. (2016). Cossack officers of the Starodubsk regiment in the second half of the XVII – XVIII centuries. [PhD dissertation in History, Chernihiv National Pedagogical University named after T. G. Shevchenko] [in Ukrainian]. https://uacademic.info/ua/document/0417U002362#google_vignette

Lazarevskiy, O. (1876). *Sketches of Little Russian Surnames. Materials for the history of society in the XVII and XVIII centuries*. Type. Gracheva and K. [in Russian].

Lazarevskiy, O. (1891). Maksym Ilyashenko, colonel of Lubny: 1667–1687. *Kyivska staryna*, 1 [in Russian].

Lazarevskiy, O. (1896a). Historical sketches of Poltava Lubny region in the 17th and 18th centuries. *Readings in the historical society of Nestor the Chronicler*, 2. Korchak-Novytskyi's printing house.

Lazarevskiy, O. (1896b). Lubenshchyna and the Princes of Vyshnevetsky (1590–1648). Type. Korchak-Novytskyi [in Russian].

Lazarevskiy, O. (Ed.). (1884). Diary of the General Horunge Mykola Khanenko (1727–1753). *Kyivska staryna* (Kyiv antiquity). Vol. 10. Printing house of G. T. Korchak-Novitz [in Russian].

Lazarevskiy, O. (Ed.). (1893). Diary of Yakov Markovych (1717–1767). *Kyivska Staryna*. Part I (1717–1725) [in Russian].

Lazarevskiy, O. (Ed.). (1895). Diary of Petro Danylovych Apostol (May 1725 – May 1727). *Kyivska staryna*. Vol. 50(7/8), 2, 100–155 [in Russian].

Luhovyi, O. (2020). *Prosopography in historical research*. Odesa I. I. Mechnikov National University [in Ukrainian].

Lukomskiy, H., & Modzalevskiy, V. (1993). *Little Russian Armoury*. Lybid Publishing House at Kyiv University [in Ukrainian].

Malone, S. (2006). *Legio XX Valeria Victrix: Prosopography, archaeology and history*. BAR Publishing

Markevych, M. (1843). *History of Malorossia*. August Semen's type [in Russian].

Markovych, O. (Ed.). (1859). *Daily Notes of the Little Russian Treasury of General Yakov Markovych. Part 1: Portraits of Yakov Markovych (1896–1770) and his aunt Anastasia Skoropadska (1667–1729)*. Printed by V. Gauthier [in Russian].

Miloradovych, V. (1904). *Steppe Lubenshchyna*. Kyiv antiquities. 36–73 [in Russian].

Modzalevskiy, V. (1908). *Little Russian Genealogy. Vol. 1: A–D*. Printing House of G. L. Fronkevych & Co [in Russian].

Modzalevskiy, V. (1910). *Little Russian Rodoslovnyk. Vol. 2: E–K*. Printing House of G. L. Fronkevych & Co [in Russian].

Modzalevskiy, V. (1912). *Little Russian Rodoslovnyk. Vol. 3: L–O*. Typo-Lithography of S. V. Kulzhenko [in Russian].

Modzalevskiy, V. (1914). *Little Russian Rodoslovnyk. Vol. 4: P–S*. Typo-Lithography of S. V. Kulzhenko [in Russian].

Mytsyk, Y. (2019). From the wagons of hetmans and colonels of the seventeenth century. *Kyiv Historical Studies*, 1, 79–85 [in Ukrainian].

Mytsyk, Y. (2020). From the documentation of the Mgor Monastery of the seventeenth and eighteenth centuries (Lubny, Lohvytsia, Snityn). *Ukrainian archaeological yearbook*, 23–24, 587–609 [in Ukrainian].

Crucifixion with the portrait of Cossack Leontii Svichka (n. d.). Poltava region. Late 17th century. Collection of the National Art Museum of Ukraine [in Ukrainian].

Palamarchuk, V. (2016a). Colonels of the Nizhyn Regiment during the National Liberation War of the mid-seventeenth century: a prosopographic portrait. *Ukrainian porta-franca*, 3, 17–23 [in Ukrainian].

Palamarchuk, V. (2016b). Prosopographical portrait of the colonels of the Zaporozhian Army during the National Liberation War of the mid-seventeenth century: source study aspect. *Polylog*, 3, 39–44 [in Ukrainian].

Panashenko, V. (1997). *Regimental management in Ukraine (mid-seventeenth – eighteenth centuries)*. Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

Paslavska, N. (2012). Prosopography of the Lviv bourgeoisie of the first half of the sixteenth century (on the example of tailor families of Russian origin). *Genealogical notes*, 10, 5–21 [in Ukrainian].

Pavlenko, S. (2003). *Ivan Mazepa*. Alternatives Publishing House [in Ukrainian].

Pavlenko, S. (2004). *Hetman Mazepa's environment: associates and supporters*. KM Academy Publishing House [in Ukrainian].

Popovych, O. (2011) Prosopography as a method of studying the culture of blind kobzars. *Bulletin of Mariupol State University. Series: philosophy, culturology, sociology*, 2, 101–113 [in Ukrainian].

Popruzha, A. (2015). Unpublished confessional of P. Martos of the mid-eighteenth century from the collection of O. Lazarevskiy. *Scientific Notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University*, 1, 147–150 [in Ukrainian].

Prishliak, V. (2012). The record book of the Lubny regiment of 1730. *Ukrainian archaeological yearbook*, 16, 694–700 [in Ukrainian].

- Pryshliak, V. (2017). Colonel Pavlo Apostol of Myrhorod (1727–1736). *Ukraine in Central and Eastern Europe*, 17, 205–224 [in Ukrainian].
- Quintilian. (2002). *The Orator's Education* (Vol. IV, Books 9–10, D. A. Russell, Edited and trans.). Harvard University Press.
- Shurlyakov, C. (Ed.). (1996). *Modzalevskyi, V. Malorossiysky Rodoslovyk. Ukrainian genealogical society* (Vol. 5. Issue). Vernadsky Institute of Manuscripts of the National Library of Ukraine. Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
- Smolii, V., & Stepankov, V. (2011). *Petro Doroshenko: A political portrait. National Academy of Sciences of Ukraine*. Tempora. [in Ukrainian].
- Stone, L. (1971). Prosopography. *Historical Studies Today*, 100, 1.
- Storozhenky: family archive (1908). (Vol. 6. 19). Stanford University Libraries. <https://archive.org/details/st1908> [in Ukrainian].
- Throne Gospels of the XVI–XVIII centuries in the collection of the National Kyiv – Pechersk Historical and Cultural Reserve: Catalogue*. (2005). KVITS Publishing House [in Ukrainian].
- Tokarev, S. (2016). Cossack officers of the Nizhyn Regiment in the second half of the XVII–XVIII centuries. [Abstract of the dissertation of a candidate of historical sciences]. Chernihiv National Pedagogical University named after T.G. Shevchenko [in Ukrainian].
- Tomazov, V. (2006). *Genealogy of Cossack-officer families: historiography and sources (second half of the XVII – early XX centuries)*. Stylos Publishing House [in Ukrainian].
- Universals of Ivan Mazepa. 1687–1709*. (2002). (I. Butych, Ed.). Part I, Central State Historical Archives of Ukraine, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
- Universals by Pavlo Polubotko (1722–1723)*. (2008). (V. Rynsevych, Ed.), Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
- Universals of Ivan Mazepa (1687–1709)*. (2006). (I. Butych, & V. Rynsevych (Eds.)). Part II, Central State Historical Archives of Ukraine, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
- Universals of Ukrainian Hetmans from Ivan Vyhovskyi to Ivan Samoilovych (1657–1687)*. (2004). (I. Butych, V. Rynsevych, & I. Teslenko, Eds.). Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
- Zaruba, V. (2007). *Administrative and territorial structure and administration of the Zaporozhian Army in 1648–1782*. PE 'Lyra LTD' [in Ukrainian].
- Zaruba, V. (2011). *Cossack officers of the Hetmanate of Ukraine (1648–1782): personal composition and family ties*. LIRA [in Ukrainian].
- Zinchenko, O. (2017). *Home Protocol' of 1717–1767 of the General Sub-Treasurer Yakov Markovych in the Context of Ukrainian Diary of the XVIIIth Century* [PhD dissertation in Philology, National Academy of Sciences of Ukraine, T. H. Shevchenko Institute of Literature] [in Ukrainian]. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinchenko_Olha/Domashnii_protokol_1717-1767_rr_heneralnoho_pidskarbiia_Yakova_Markovycha_v_konteksti_ukrainskoho_sc.pdf?PHPSESSID=579fv3utf0do99vogcg59q88f5

Отримано редакцією журналу / Received: 16.04.25
Прорецензовано / Revised: 06.05.25
Схвалено до друку / Accepted: 25.06.25

Oleksandr BARSUKOV, PhD Student
ORCID ID: 0009-0001-3612-5273
e-mail: sashoman@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PROSOPOGRAPHICAL METHOD IN THE STUDY OF REGIONAL ELITES (BASED ON THE MATERIALS OF THE COSSACK OFFICIALS OF THE LUBNY COSSACK REGIMENT OF THE MID-17th – SECOND HALF OF THE 18th CENTURY)

Background. The use of prosopography has become an important area of historical research, especially in the context of studying elites and social groups. Having originated in the nineteenth century, this method finally took shape as a separate discipline in the twentieth century, thanks to Lawrence Stone, who defined it as a tool for studying career trajectories, social connections, and economic activities of representatives of specific groups. The article analyses the application of the prosopography method to the study of the Cossack officers of the Lubny Regiment, and considers the role of the source base and historiography in the study of regional elites.

Methods. The study is based on the prosopographical method, which was used to create a questionnaire to analyse the career trajectories, social relations and economic activities of representatives of the Cossack officers of the Lubny Regiment, and the study also uses a chronological approach and the principle of historicism in analysing the historiography and source base of the issue.

Results. As a result of the study, the stages of formation of the prosopographic method in Ukrainian historiography are outlined and a corpus of sources is collected, which allows studying the Cossack elite of the Lubny Regiment in its regional and national contexts. The study also proposes a questionnaire structure that allows us to identify career trajectories, social connections, economic activity, and the degree of political influence of the regimental officers.

Conclusions. On the basis of the analysis of historiography, sources and prosopographic questionnaires, the article identifies the possibilities of using the prosopographic method to study regional elites, in particular, the sergeant major of the Lubny regiment in the structure of the Hetmanate.

Keywords: Cossack Hetmanate, Cossack Officials, Lubny Cossack regiment, prosopography, elite, historical sources, social history.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; або в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.